ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ CARL OTTO LENZ της 9ης Ιουλίου 1992 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

Α — Εισαγωγή

1. Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία καλείται να εξετάσει το Δικαστήριο υποβλήθηκε από το tribunal du travail de Bruxelles. Αντικείμενό της είναι το ζήτημα αν το κοινοτικό δίκαιο επιτρέπει την εφαρμογή της βελγικής κανονιστικής ρυθμίσεως περί της χρήσεως των γλωσσών ενώπιον των δικαστηρίων.

2. Ο προσφεύγων της κύριας δίκης έχει τη βελγική ιθαγένεια. Ζήτησε να του χορηγηθεί σύνταξη γήρατος από βελγικό οργανισμό, στηριζόμενος στις περιόδους επαγγελματικής απασχολήσεως που είχε διανύσει στο Βέλγιο. Το Office national des pensions (ONP), καθού της κύριας δίκης, απέρριψε την αίτηση αυτή. Κατά της απορριπτικής αυτής αποφάσεως ο προσφεύγων κατέθεσε προσφυγή συνταγμένη στα γαλλικά. Κατά τη βελγική νομοθεσία, η προσφυγή έπρεπε να έχει συνταχθεί στα ολλανδικά, για τον λόγο δε αυτό το αιτούν δικαστήριο υπέχει από την εσωτερική νομοθεσία την υποχρέωση να απορρίψει αυτεπαγγέλτως την προσφυγή ως απαράδεκτη.

3. Το αιτούν δικαστήριο (το tribunal du travail de Bruxelles) ερωτά, προκειμένου να εκδώσει απόφαση επί της διαφοράς αυτής, αν το άρθρο 2 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 [1] — και/ή μόνο το άρθρο 84, παράγραφος 4, του κανονισμού αυτού — εφαρμόζεται στους μισθωτούς οι οποίοι έχουν υπαχθεί στη νομοθεσία ενός μόνο κράτους μέλους, και συγκεκριμένα του κράτους του οποίου έχουν την ιθαγένεια και στο έδαφος του οποίου έχουν κατοικήσει και εργασθεί.

4. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά, δεύτερον, αν το άρθρο 3 του εν λόγω κανονισμού έχει την έννοια ότι απαγορεύει τις διακρίσεις τόσο υπέρ όσο και κατά των υπηκόων ενός κράτους, έναντι των υπηκόων των άλλων κρατών μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων που είναι εγκατεστημένοι στο έδαφος του πρώτου κράτους.

5. Τρίτον, ερωτάται αν τα άρθρα 48, παράγραφος 1, και 51 της Συνθήκης ΕΟΚ έχουν την έννοια ότι η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων πρέπει να εξασφαλίζεται όχι μόνο μεταξύ κρατών μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, αλλά και στο εσωτερικό των κρατών αυτών, οπότε τα μέτρα για την εγκαθίδρυση αυτής της ελεύθερης κυκλοφορίας, και συγκεκριμένα το άρθρο 84, παράγραφος 4, του προαναφερθέντος κανονισμού 1408/71, πρέπει να εφαρμόζονται και επί των μισθωτών οι οποίοι κάνουν χρήση της ελεύθερης κυκλοφορίας, με σκοπό να κατοικήσουν διαδοχικά σε διαφορετικές διοικητικές ή δικαστικές περιφέρειες ενός και του αυτού κράτους, του οποίου έχουν την ιθαγένεια, περιφέρειες στις οποίες ισχύουν διαφορετικοί κανόνες δικαίου, ιδίως όσον αφορά τη γλώσσα του εισαγωγικού της δίκης εγγράφου ενώπιον των δικαστηρίων που είναι αρμόδια για την εκδίκαση των προσφυγών που εμπίπτουν στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4 του κανονισμού 1408/71.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

1 — Όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2001/83 του Συμβουλίου, της 2ας Ιουνίου 1983 (ΕΕ L 230 της 22.8.1983, σ. 6).

6. Στην έκθεση του εισηγητή δικαστή εκτίθενται τα ερωτήματα και οι κρίσιμες διατάξεις του παράγωγου κοινοτικού δικαίου και του εθνικού δικαίου.

7. Με τις παρατηρήσεις που κατέθεσε ενώπιον του Δικαστηρίου σχετικά με την αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, το καθού γνωστοποίησε ότι απέρριψε την αίτηση χορηγήσεως συντάξεως στηριζόμενο στην αρχή της ενότητας της σταδιοδρομίας, ενόψει του ότι ο προσφεύγων μπορούσε να προβάλει αξιώσεις για συνταξιοδότηση έναντι του ασφαλιστικού φορέα των υπαλλήλων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Το στοιχείο αυτό που επικαλέστηκε το καθού αποτελεί, κατά τους ισχυρισμούς των διαδίκων, στοιχείο για την ύπαρξη μιας κοινοτικής παραμέτρου στην επαγγελματική σταδιοδρομία του προσφεύγοντος.

8. Από τη δικογραφία, τη διαβίβαση της οποίας ζήτησε το Δικαστήριο από το αιτούν δικαστήριο, προκύπτει ότι ο προσφεύγων εργάσθηκε επί 29 έτη στο Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

9. Στην έκθεση του εισηγητή δικαστή αναπτύσσονται λεπτομερέστερα τα πραγματικά περιστατικά, οι εφαρμοστέες διατάξεις και οι ισχυρισμοί των διαδίκων.

Β — Η άποψή μου επί της υποθέσεως

10. Πριν δοθεί απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα, πρέπει να διευκρινιστεί αν το κοινοτικό δίκαιο έχει εφαρμογή σε περιπτώσεις σαν αυτή την οποία αφορά η κύρια δίκη.

11. Το αιτούν δικαστήριο επισήμανε το γεγονός ότι η εθνική ρύθμιση περί της χρήσεως των γλωσσών ενδέχεται να αποτελεί εμπόδιο για την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων εντός της βελγικής επικράτειας. Για τον λόγο αυτό το αιτούν δικαστήριο θέτει το ερώτημα αν στο κοινοτικό δίκαιο απαντούν διατάξεις που να υπερισχύουν των διατάξεων του βελγικού δικαίου.

12. *Ι* — Από *όσα εκθέτει το αιτούν δικαστήριο* προκύπτει ότι πρόκειται για καθαρά εσωτερική κατάσταση. Κατά συνέπεια, η νομική κατάσταση πρέπει καταρχάς να εξεταστεί με βάση την περιγραφή του εθνικού δικαστηρίου.

13. Στην κοινοτική έννομη τάξη απαντά η αρχή ότι το κοινοτικό δίκαιο δεν έχει καμία εφαρμογή στις καθαρά εσωτερικές καταστάσεις και ότι οι ημεδαποί δεν μπορούν να αξιώνουν ίση μεταχείριση με τους υπηκόους των άλλων κρατών της Κοινότητας [2]. Αντίθετα, οι ημεδαποί μπορούν οπωσδήποτε να επικαλούνται διατάξεις του κοινοτικού δικαίου, εφόσον η κατάστασή τους ενέχει στοιχεία κοινοτικού χαρακτήρα [3]. Κατά γενικό κανόνα, πρόκειται για καταστάσεις με διασυνοριακό χαρακτήρα, δηλαδή είτε για την κτήση δικαιωμάτων που προστατεύει το κοινοτικό δίκαιο ή για την άσκηση των κτηθέντων δικαιωμάτων.

2 — Βλ. απόφαση της 28ης Μαρτίου 1979, 175/78, Saunders (Slg. 1979, σ. 1129), απόφαση της 28ης Ιουνίου 1984, 180/83, Moser κατά Land Baden-Württemberg (Συλλογή 1984, σ. 2539), απόφαση της 23ης Ιανουαρίου 1986, 298/84, Iorio κατά Azienda autonoma delle ferrovie dello Stato (Συλλογή 1986, σ. 251), απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 1982, 35/82 και 36/82, Morson και Jhanjan κατά Κάτω Χωρών (Συλλογή 1982, σ. 3723).

3 — Βλ. π.χ. απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 1979, 115/78, Knoors κατά Υφυπουργού Οικονομίας (Slg. 1979, σ. 399), απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 1981, 246/80, Broekmeulen κατά Huisarts Registratie Commissie (Συλλογή 1981, σ. 2311), απόφαση της 25ης Φεβρουαρίου 1986, 254/84, Spruyt κατά Sociale Verzekeringsbank (Συλλογή 1986, σ. 685), απόφαση της 25ης Φεβρουαρίου 1986, 254/84, Jong κατά Sociale Verzekeringsbank (Συλλογή 1986, σ. 671), απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, 313/86, Lenoir κατά Caisse d' allocations familiales des Alpes-Maritimes (Συλλογή 1988, σ. 5391).

14. Πρέπει να γίνει δεκτό ότι ένας κοινοτικός πολίτης δεν χρειάζεται οπωσδήποτε να έχει κάνει χρήση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων κατά τη διάρκεια της ενεργού επαγγελματικής σταδιοδρομίας του, προκειμένου να εμπίπτει σε μια από τις καταστάσεις που ρυθμίζει το κοινοτικό δίκαιο. Σε όλες πάντως τις περιπτώσεις πρέπει να υπάρχει κάποιο στοιχείο διασυνοριακού χαρακτήρα [4].

15. Με τις παρατηρήσεις της η Επιτροπή υποστήριξε ότι αναγκαία προϋπόθεση για την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου δεν είναι να έχει κάνει ο εργαζόμενος χρήση της ελεύθερης κυκλοφορίας, αλλά η ύπαρξη ενός « ευρωπαϊκού στοιχείου ». Στην προκειμένη περίπτωση δεν απαντά, καθόσον προκύπτει από την περιγραφή των πραγματικών περιστατικών από το *αιτούν δικαστήριο,* κανένα τέτοιο « ευρωπαϊκό στοιχείο ». Το ζήτημα επομένως είναι αν το άρθρο 84, παράγραφος 4, του κανονισμού 1408/71 έχει εντούτοις εφαρμογή εν προκειμένω και, αν ναι, υπό ποιες προϋποθέσεις. Κατά συνέπεια, η διάταξη αυτή πρέπει να ερμηνευθεί εντός του πλαισίου των ουσιαστικών διατάξεων του κανονισμού.

16. Καταρχάς πρέπει να εξεταστεί η νομική βάση και ο σκοπός του κανονισμού 1408/71. Το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ, η νομική βάση του κανονισμού, ορίζει τα εξής:

« Το Συμβούλιο, προτάσει της Επιτροπής, λαμβάνει ομοφώνως στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσως τα αναγκαία μέτρα για την εγκαθίδρυση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, ιδίως με τη θέσπιση ενός συστήματος που να εξασφαλίζει στους διακινουμένους εργαζομένους και στους εξ αυτών έλκοντες δικαιώματα:

α) τον συνυπολογισμό όλων των περιόδων που λαμβάνονται υπόψη από τις διάφορες εθνικές νομοθεσίες για την κτήση και τη διατήρηση του δικαιώματος προς λήψη παροχής, όπως και για τον υπολογισμό του ύψους αυτών·

β) την καταβολή των παροχών στα πρόσωπα που κατοικούν στις επικράτειες των κρατών μελών. »

17. Από το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ δεν απορρέει άμεσα κανένα δικαίωμα για τους ιδιώτες. Αντίθετα, χρειάστηκε να θεσπιστούν μέτρα εκτελεστικά του άρθρου αυτού, προκειμένου να δημιουργηθούν εναγώγιμα δικαιώματα.

18. Βάσει της διάταξεως αυτής εκδόθηκε ο κανονισμός 1408/71, στις αιτιολογικές σκέψεις του οποίου αναφέρονται τα εξής:

« εκτιμώντας ότι, εξαιτίας των σημαντικών διαφορών που υφίστανται μεταξύ των εθνικών νομοθεσιών ως προς το προσωπικό πεδίο εφαρμογής τους, είναι προτιμότερο να τεθεί η αρχή βάσει της οποίας ο κανονισμός ισχύει *για όλους τους υπηκόους των κρατών μελών* [5] που είναι ασφαλισμένοι στο πλαίσιο των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως που εδημιουργήθησαν υπέρ των μισθωτών·

ότι οι κανόνες συντονισμού των εθνικών νομοθεσιών περί κοινωνικής ασφαλίσεως εντάσσονται στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων υπηκόων των κρατών μελών και οφείλουν, ως εκ τούτου, να συμβάλ-

4 — Βλ. υποσημείωση 3.

5 — Η υπογράμμιση δική μου.

λουν στην (...) εγγυώμενοι στο εσωτερικό της Κοινότητος, αφενός, *ίση μεταχείριση σε όλους τους υπηκόους* των κρατών μελών έναντι των διαφόρων εθνικών νομοθεσιών και, αφετέρου, την απόλαυση των παροχών κοινωνικής ασφαλίσεως από τους εργαζομένους και τα πρόσωπα που έλκουν απ' αυτούς δικαιώματα, ανεξάρτητα από τον τόπο απασχολήσεως ή κατοικίας τους ».

19. Η ερμηνεία των διαφόρων άρθρων του κανονισμού δεν μπορεί να αποχωριστεί από τον ανωτέρω καθορισμό των στόχων.

20. Το προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού ορίζεται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, ως εξής:

« Ο παρών κανονισμός *ισχύει για τους μισθωτούς ή μη μισθωτούς* που υπάγονται ή υπήχθησαν στη νομοθεσία ενός ή περισσοτέρων από τα κράτη μέλη *και είναι υπήκοοι ενός από τα κράτη μέλη* ή (...) » [6]

21. Αν η διάταξη αυτή εξεταστεί τελείως ανεξάρτητα από το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι αποτελεί (όσον αφορά το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του κανονισμού, το οποίο ορίζεται στο άρθρο 4) νόμιμο έρεισμα για την επίκληση των διατάξεων του κανονισμού, όταν συντρέχει οιαδήποτε εσωτερική κατάσταση. Αυτό όμως δεν θα ήταν ορθό. Ο κανονισμός 1408/71 αποτελεί απλώς συντονιστικό κανονισμό, ο οποίος δεν επηρεάζει τη διαμόρφωση των συνθηκών της κοινωνικής ασφαλίσεως [7].

22. Δεν είναι ούτε αναγκαίο ούτε δικαιολογημένο να εφαρμόζεται διάταξη του κοινοτικού δικαίου σε ζητήματα κοινωνικής ασφαλίσεως που διέπονται αποκλειστικά και μόνο από το εσωτερικό δίκαιο. Εφόσον το κοινοτικό δίκαιο δεν παρέχει νόμιμο έρεισμα για την εφαρμογή των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου, η εφαρμογή των διατάξεων αυτών θα αποτελούσε παράνομη επέμβαση στις αρμοδιότητες των κρατών μελών και επομένως θα αντέβαινε στην κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ της Κοινότητας και των κρατών μελών της.

23. Τα στοιχεία αυτά πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την οροθέτηση του προσωπικού πεδίου εφαρμογής του κανονισμού 1408/71. Για τον λόγο αυτό είναι αναγκαίο να συντρέχει στη συγκεκριμένη περίπτωση κάποιο στοιχείο με διασυνοριακό χαρακτήρα ή κάποιο κοινοτικό στοιχείο, προκειμένου να είναι δυνατή η εφαρμογή του κοινοτικού κανονισμού. Το κοινοτικό αυτό στοιχείο μπορεί να ποικίλλει ανάλογα με τις περιστάσεις και την αξιούμενη παροχή. Όταν πρόκειται π. χ. για οικογενειακές παροχές [8], τα κρίσιμα κριτήρια ενδέχεται να είναι διαφορετικά από τα κριτήρια που ισχύουν όταν ζητείται η χορήγηση συντάξεως γήρατος [9].

24. Όσον αφορά το ενδεχόμενο εφαρμογής του άρθρου 84, παράγραφος 4, του κανονισμού 1408/71, το Δικαστήριο έχει καθιερώσει τα σχετικά κριτήρια με την απόφασή του στην

6 — Η υπογράμμιση δική μου.

7 — Απόφαση της 24ης Σεπτεμβρίου 1987, 43/86, Sociale Verzekeringsbank κατά De Rijke (Συλλογή 1987, σ. 3611), απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 1991, C-245/88, Daalmeijer (Συλλογή 1991, σ. I-555).

8 — Απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, 313/86, Lenoir (Συλλογή 1988, σ. 5391).

9 — Αποφάσεις της 25ης Φεβρουαρίου 1986, 254/84, De Jong (Συλλογή 1986, σ. 671), και 284/84, Spruyt (Συλλογή 1986, σ. 685).

υπόθεση Maris [10]. Στην απόφαση εκείνη αναφέρονται τα εξής:

« (...) πρέπει πάντως να τονιστεί ότι το άρθρο 84, παράγραφος 4, αφορά μόνο τις αιτήσεις που υποβάλλουν τα πρόσωπα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71 και τα έγγραφα που προσκομίζουν προς απόδειξη των δικαιωμάτων τους και όχι την εν γένει διεξαγωγή της διαδικασίας, η οποία κατά τα λοιπά εξακολουθεί να διέπεται από την εθνική νομοθεσία κάθε κράτους » [11].

25. Στην απόφαση Maris το Δικαστήριο δέχθηκε επίσης τα εξής:

« (...) επιπλέον, πρέπει να τονιστεί ότι το άρθρο *84, παράγραφος 4, εφαρμόζεται μόνο υπέρ των εργαζομένων που διακινούνται* μεταξύ δύο ή περισσοτέρων κρατών μελών, καθώς και υπέρ των ελκόντων δικαιώματα από αυτούς, και ότι επιπλέον η επίμαχη διάταξη αφορά μόνο τις διαδικασίες για την εφαρμογή των κοινοτικών διατάξεων περί κοινωνικής ασφαλίσεως και συνεπώς δεν εφαρμόζεται στις άλλες διαφορές στις οποίες εμπλέκεται ενδεχομένως ένας εργαζόμενος » [12].

26. Από τα πραγματικά περιστατικά που περιέγραψε το αιτούν δικαστήριο στη Διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι *ο προσφεύγων ουδέποτε διακινήθηκε* μεταξύ δύο ή περισσοτέρων κρατών μελών, ενώ εξάλλου δεν προκύπτει ποιες διατάξεις του κοινοτικού δικαίου περί κοινωνικής ασφαλίσεως μπορούν να εφαρμοστούν στην προκειμένη διαδικασία. Υπό τις συνθήκες αυτές, ο προσφεύγων, κατά την προβολή του αιτήματός του δεν εμπίπτει στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71 και συνεπώς δεν μπορεί να επικαλεστεί ούτε το άρθρο 84, παράγραφος 4, του κανονισμού αυτού.

27. Στο αιτούν δικαστήριο πρέπει επομένως να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 84, παράγραφος 4, σε συνδυασμό με το άρθρο 2 του κανονισμού 1408/71, δεν εφαρμόζεται στους εργαζομένους που έχουν υπαχθεί στη νομοθεσία ενός μόνο κράτους μέλους, και συγκεκριμένα του κράτους εκείνου του οποίου έχουν την ιθαγένεια και στο έδαφος του οποίου έχουν κατοικήσει και εργασθεί, αν δεν συντρέχει στοιχείο κοινοτικού δικαίου, και ότι επιπλέον το άρθρο 3 του ανωτέρω κανονισμού δεν επιτρέπει στους ημεδαπούς να αξιώνουν ισότητα μεταχειρίσεως προς τους διακινουμένους εργαζομένους, τέλος δε ότι οι διατάξεις του κοινοτικού δικαίου που έχουν εκδοθεί για την εγκαθίδρυση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων δεν εφαρμόζονται ούτε σε εσωτερικές καταστάσεις ούτε στις διοικητικές διατάξεις που παρακωλύουν την ελεύθερη κυκλοφορία εντός του εδάφους ενός κράτους μέλους.

28. *II* — Το μόνο πρόβλημα που απομένει είναι το πώς πρέπει να αντιμετωπίσει το Δικαστήριο το γεγονός — *που ανέφερε το καθού* της κύριας δίκης — ότι ο προσφεύγων έχει συνταξιοδοτικά δικαιώματα στο πλαίσιο του ασφαλιστικού συστήματος των υπαλλήλων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, επειδή, όπως προκύπτει από τη διαβιβασθείσα δικογραφία,

10 — Απόφαση της 6ης Δεκεμβρίου 1977, 55/77, Maris κατά Rijksdienst voor Werknemerspensioenen (Slg. 1977, σ. 2327).

11 — Βλ. σκέψεις 6 έως 14.

12 — Όπ. π., η υπογράμμιση δική μου.

εργάσθηκε επί 29 έτη στο Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

29. Νομίζω ότι είναι προφανές ότι το Δικαστήριο δεν μπορεί να αποσιωπήσει το γεγονός αυτό ή να μην το λάβει καθόλου υπόψη. Αν τούτο ήταν δυνατό, τότε δεν θα χρειαζόταν να ζητούνται εξηγήσεις από τους διαδίκους της κύριας δίκης. Εφόσον οι διάδικοι αυτοί έχουν το δικαίωμα να υποβάλλουν παρατηρήσεις, οι παρατηρήσεις αυτές πρέπει και να λαμβάνονται υπόψη. Οποιαδήποτε άλλη λύση θα αντέβαινε προς την αρχή της εκατέρωθεν ακροάσεως, την οποία πρέπει να τηρεί και το Δικαστήριο.

30. Αυτός ήταν ο λόγος για τον οποίο το Δικαστήριο εξέτασε την παρατήρηση του καθού σχετικά με το ασφαλιστικό σύστημα των Κοινοτήτων και ζήτησε από το αιτούν δικαστήριο να του διαβιβάσει τη δικογραφία.

31. Το γεγονός ότι το Δικαστήριο οφείλει να λάβει υπόψη τον ισχυρισμό αυτό δεν σημαίνει όμως ότι πρέπει οπωσδήποτε να στηρίξει σ' αυτόν την απόφασή του. Το Δικαστήριο δεσμεύεται αφενός από την αίτηση του αιτούντος δικαστηρίου και αφετέρου από τις δικονομικές διατάξεις. Όσον αφορά την αίτηση του εθνικού δικαστηρίου, το δικαστήριο αυτό δεν αναφέρει το γεγονός ότι ο προσφεύγων έχει συνταξιοδοτικά δικαιώματα βάσει του ασφαλιστικού συστήματος των υπαλλήλων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, στις οποίες εργάσθηκε επί 29 έτη, πράγμα που ενδέχεται να έχει κρίσιμη σημασία από άποψη κοινοτικού δικαίου. Η κατανόηση όμως των ερωτημάτων του εθνικού δικαστηρίου είναι δυνατή μόνο αν ληφθεί υπόψη το στοιχείο αυτό· χωρίς το στοιχείο αυτό, τα ερωτήματα είναι ακατανόητα. Τη δυσχέρεια αυτή επισήμανε η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου με τις παρατηρήσεις της.

32. Εξάλλου, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, εφόσον το αιτούν δικαστήριο δεν αναφέρει το στοιχείο αυτό, οι έχοντες δικαίωμα υποβολής παρατηρήσεων κατά την προδικαστική διαδικασία δεν είχαν τη δυνατότητα να αναπτύξουν την άποψή τους επ' αυτού. Δεδομένου όμως ότι το Δικαστήριο, κατά τη διαδικασία εκδόσεως προδικαστικών αποφάσεων, επιτρέπεται να στηρίζει την απόφασή του μόνο στα στοιχεία εκείνα, επί των οποίων διατύπωσαν παρατηρήσεις οι έχοντες δικαίωμα προς τούτο, η απόφαση του Δικαστηρίου εν προκειμένω δεν μπορεί να στηριχθεί στο πραγματικό γεγονός που γνωστοποιήθηκε από το καθού της κύριας δίκης και συμπληρώθηκε με τα στοιχεία της δικογραφίας. Σε αντίθετη περίπτωση, θα συνέτρεχε επίσης παραβίαση της αρχής της εκατέρωθεν ακροάσεως.

33. Το ανωτέρω γεγονός πρέπει επομένως να μη ληφθεί υπόψη για την απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα.

Δικαστικά έξοδα

34. Η προδικαστική διαδικασία έχει τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε κατά την εκδίκαση της κύριας υποθέσεως. Κατά συνέπεια, επί των δικαστικών εξόδων θα αποφανθεί το αιτούν δικαστήριο.

35. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Βελγική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου δεν αποδίδονται.

Γ — Πρόταση

36. Κατόπιν των ανωτέρω προτείνω την εξής απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα:

« 1) Το άρθρο 84, παράγραφος 4, σε συνδυασμό με το άρθρο 2 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71, δεν εφαρμόζεται στους εργαζομένους που έχουν υπαχθεί στη νομοθεσία ενός μόνο κράτους μέλους, και συγκεκριμένα του κράτους εκείνου του οποίου έχουν την ιθαγένεια και στο έδαφος του οποίου έχουν κατοικήσει και εργασθεί, αν δεν συντρέχει κανένα κοινοτικό στοιχείο.

2) Το άρθρο 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 επιβάλλει την ίση μεταχείριση των διακινουμένων εργαζομένων προς τους ημεδαπούς. Το άρθρο αυτό δεν επιτρέπει στους ημεδαπούς να αξιώνουν ίση μεταχείριση προς τους διακινουμένους εργαζομένους.

3) Οι διατάξεις του κοινοτικού δικαίου για την εγκαθίδρυση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων εφαρμόζονται μόνο με σκοπό την εγκαθίδρυση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων μεταξύ των κρατών μελών και δεν εφαρμόζονται ούτε σε εσωτερικές καταστάσεις ούτε στις διοικητικές διατάξεις που παρακωλύουν την ελεύθερη κυκλοφορία εντός του εδάφους ενός κράτους μέλους. »